

Als geld niet gelukkig maakt WAAROM WERKEN WE DAN NOG ZO HARD?

Ruut Veenhoven

In: Jasper van der Steen & Judith van Heeswijk (red) 'Geld speelt geen rol. Een verschuiving in waarden van welvaart naar welzijn?' Hiteq Centrum van innovatie, Den Haag, januari 2007¹, pp. 61-67

Deze notitie gaat over de relatie tussen welvaart en geluk, en vooral over de vraag of verdere groei van de materiele welvaart meer geluk zal opleveren. Dat is niet voor niets een vraag, want uit recent onderzoek wordt geconcludeerd dat welvaart onderhevig is aan de wet van de verminderende meeropbrengst. In deze voordracht neem ik dat onderzoek onder de loep. Het zal blijken dat er op landniveau nog wel een sterk verband is tussen welvaart en geluk, maar dat dit effect op individueel niveau veel kleiner is, althans in rijke landen. Ik bespreek de mogelijke verklaringen voor dit verschijnsel en kom daarbij uit op de behoeftetheorie.

Tenslotte stel ik de vraag aan de orde waarom we toch nog zo hard werken en concludeer dat het spel minstens zo belangrijk is als de knikkers.

Om te beginnen moeten we eerst duidelijk hebben wat 'geluk' eigenlijk is. En kan geluk wel gemeten worden? En hoe gelukkig zijn wij dan? En worden wij meer of minder gelukkig?

Wat is geluk?

Geluk is de subjectieve waardering van het eigen leven als geheel, met andere woorden 'levensvoldoening'. In die definitie is geluk iets wat men in gedachten heeft en daarom kan geluk ook worden gemeten door er naar te vragen. Dat kan op verschillende manieren en een van die manieren is het stellen van de simpele vraag "Alles bij elkaar genomen, hoe tevreden of ontevreden bent U tegenwoordig met Uw leven als geheel?" Het antwoord op zulke vragen wordt vaak weergegeven in een rapportcijfer van 0 tot 10. Dit soort vragen leent zich goed voor grootschalige publieksenquêtes. Toepassing ervan in Nederland leverde het volgende beeld op. Zie [figuur 1](#)

Deze zelfde vraag is in 95 andere landen gesteld en vergelijking van de antwoorden toont grote verschillen. Enige illustratieve gevallen in [Figuur 2](#).

Correspondentie: Prof. Dr. Ruut Veenhoven, Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit Sociale Wetenschappen, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, Nederland. www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven

Relatie welvaart en geluk

Maar hoe zit dat nu met de relatie tussen welvaart en geluk? Die relatie kan zich op twee niveaus voordoen, op landniveau en op individueel niveau en het een gaat niet noodzakelijkerwijs samen met het ander.

Nationaal inkomen en geluk

In **figuur 3** zijn welvaart en geluk tegen elkaar afgezet. Er blijkt een sterk verband en dat verband is overwegend lineair. Dit beeld wijkt af van het plaatje dat Paul de Beer liet zien, want daarin tekent zich een kromlijngig verband af. Het verschil zit in het aantal landen. Figuur 3 is gebaseerd op de meest recente gegevens en omvat 29 landen meer dan de figuur van Paul de Beer. De gegevens van dit moment bieden dus geen steun voor de theorie dat welvaart onderhevig is aan verminderende geluksopbrengst, maar het is niettemin toch wel duidelijk dat dit ooit zal gaan gebeuren, om dat er nu eenmaal een plafond zit aan geluk. Een geluksgemiddelde van meer dan 8,5 zit er waarschijnlijk niet in.

Hoe zit het dan met de groei in geluk? Houdt dat verband met toename van de welvaart. Er wordt vaak beweerd van niet. Daarbij wordt steevast het voorbeeld van de USA aangehaald, waar de welvaart sinds 1945 verdrievoudigd is terwijl het geluk op het zelfde niveau zou zijn blijven steken. Bij nader inziens blijkt ook wat anders te liggen. Het gemiddeld geluk blijkt enigszins te zijn toegenomen in de USA (Veenhoven & Hagerty 2006) en op de welvaarts-groei in de USA valt veel af te dingen (Fisher 2007). In veruit de meeste landen is de economische groei van de laatste decennia gepaard gegaan met een bescheiden groei in geluk. Dit is overigens geen bewijs voor een causaal effect van welvaarts-groei, het statistisch verband kan ook veroorzaakt zijn door een derde factor, b.v. betere gezondheid of door een effect van geluk op welvaarts-groei.

Individueel inkomen en geluk

Er is veel onderzoek naar het verband tussen individueel inkomen en geluk. Daarbij blijkt steevast dat rijke mensen zijn gemiddeld gelukkiger dan arme mensen. Het verschil is echter niet overal even groot en in rijke landen is dat verschil meestal klein. In Nederland verklaart inkomen bijvoorbeeld minder dan 5% van de verschillen in geluk. Dat statistische verband betekent ook nog niet dat geld gelukkig maakt, het kan ook veroorzaakt zijn doordat gelukkige mensen meer verdienen.

Om oorzaak en gevolg uit elkaar te houden moeten we het hebben van onderzoek waarbij mensen door de tijd gevolgd worden en dat is minder dik gezaaid. De schaarse gegevens komen allemaal uit rijke landen en tonen dat inkomensveranderingen wel enig effect op geluk hebben, maar niet voor lang. Ook het effect van financiële meevallers, zoals een erfenisje blijken al na een jaar weg te ebbem.

Waarom maakt geld niet gelukkiger in rijke landen?

De geleerden zijn het er wel over eens *dat* inkomens-groei niet veel toevoegt aan individueel geluk, althans niet in rijke landen. Over het *waarom* van dat verschijnsel doen echter verschillende verklaringen de ronde.

Vergelijkingstheorie

De meest gangbare verklaring berust op de sociale vergelijkingstheorie van geluk. Deze theorie gaat ervan uit dat geluk afhangt van de mate dat men beter af denkt te zijn dan anderen. Die theorie voorspelt verschillende effecten van welvaarts-groei op landniveau en op individueel niveau.

Stijging van de algemene welvaart in het land zal volgens deze theorie geen groter geluk geven, omdat iedereen er dan beter op wordt en de verschillen gelijk blijven. We hebben

echter gezien dat dit niet opgaat, want er is een sterk verband tussen welvaart en geluk op landniveau.

Stijging van de individuele welvaart moet dan echter wel meer geluk opleveren, want dan ga je erop vooruit ten opzichte van de bureu. We hebben echter gezien dat dit ook niet het geval is, want inkomensgroei of achteruitgang blijkt geen blijvend effect te hebben op geluk, althans niet in rijke landen. Aanhangers van de vergelijkingstheorie verklaren dat uit verschuiving in vergelijkingpersonen, mensen die het financieel beter hebben gekregen zouden zich met rijkere mensen gaan vergelijken. Dit blijft echter een gelegenheidsverklaring, die ook nog niet overtuigend is aangetoond.

Behoeftetheorie

Het verschijnsel kan beter geplaatst worden in de ‘behoeftetheorie’ van geluk. Deze theorie gaat ervan uit dat mensen van nature een aantal universele ‘behoeften’ hebben en dat we ons typisch prettig voelen als die behoeften bevredigd worden en onprettig als dat niet zo is. In die visie berust geluk primair op hoe prettig of onprettig we ons meestal voelen. Geluk duidt er dus op dat je goed aan je trekken komt en ongeluk dat er iets mist.

Dit roept de vraag op wat dan algemeen menselijke behoeften zijn. Maslow onderscheidt twee soorten: 1) ‘gebrekbehoefte’ zoals de behoefte aan voeding, onderdak, veiligheid, geborgenheid en sociale waardering en 2) ‘groeibehoefte’ dwz drang tot het gebruik van de eigen vermogens, bij mensen vooral gebruik van het verstand. Het effect van materiele welvaart op bevrediging van die behoeften verschilt.

Voor wat gebrekbehoefte betreft voorspelt deze theorie enige afnemende meeropbrengst van materiele welvaart, maar geen volledige. Naarmate de welvaart groeit komen we minder tekort aan voeding en huisvesting. Materiele welvaart betekent echter niet noodzakelijkerwijs meer veiligheid en geborgenheid en de behoefte aan sociale waardering maakt dat mensen gevoelig blijven voor vergelijking met anderen. Door die verschillende effecten kan uit deze theorie niet één duidelijke voorspelling worden afgeleid, maar de bekende feiten zijn in ieder geval niet in tegenspraak met deze theorie.

Voor wat betreft de ‘groeibehoefte’ geeft deze theorie een ander perspectief op de relatie welvaart en geluk. Het gaat dan niet om economisch gewin, maar om uitdagende bezigheid en de theorie voorspelt dat het hebben van werk belangrijker is voor geluk dan een hoog inkomen. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn, althans voor mensen in de bloei van hun leven.

Waarom werken we dan nog zo hard?

Hiermee komen we op de kernvraag: als geld ons persoonlijk nauwelijks gelukkiger maakt, waarom we dan toch zo hard? Een aantal mogelijke antwoorden daarop zijn:

Omdat we niet beter weten

We zijn nu eenmaal gewend om zo hard te werken en we weten niet beter als dat geld ons gelukkig maakt. We worden daarover ook verkeerd voorgelicht door overheid en bedrijfsleven die er belang bij hebben ons wijs te maken dat geld wel gelukkig maakt.

Uit morele plicht

We vinden nu eenmaal dat we hard moeten werken. We hebben geleerd dat zwoegen goed is, en dat leven niet voor het ‘leuk’ is. Het calvinistische arbeidsethos is nog sterk aanwezig.

Om beter af te zijn dan anderen

We willen graag een hoge plaats op de apenrots. Dat drijft ons tot de economische ratrace, die weer welvaart opstuwt. Deze verklaring sluit aan op de hierboven besproken sociale vergelijkingstheorie van geluk

Voor het spel

We zoeken uitdaging en bezigheid. Als we te lang achter de geraniums zitten verpieteren we, ook al hebben we ons natje en ons droogje. Die natuurlijke drang kunnen we nu aardig kwijt in het economisch verkeer. De tegenwoordige arbeidsmarkt biedt ook voor elk wat wils en de kwaliteit van de arbeid is steeds beter geworden. Door die ‘groeibehoeften’ blijven we actief, ook al zijn verschillende ‘gebreksbehoeften’ al lang bevredigd. Werken wordt steeds meer een sport en net als bij sport helpt de competitie nog een handje om aan de gang te blijven.

Conclusie

In de meeste landen van de wereld brengt welvaartsgroei nog steeds meer geluk, maar in rijke landen is dat steeds minder het geval. Toch zijn we niet minder gaan werken. De voornaamste reden is waarschijnlijk dat we niet liever lui dan moe zijn. Wij hebben van nature een behoefte aan bezigheid en uitdaging en in de moderne maatschappij wordt die behoefte vooral bevredigd in economische activiteit. We werken steeds meer voor het spel en krijgen daardoor steeds meer knikkers.

Over de auteur:

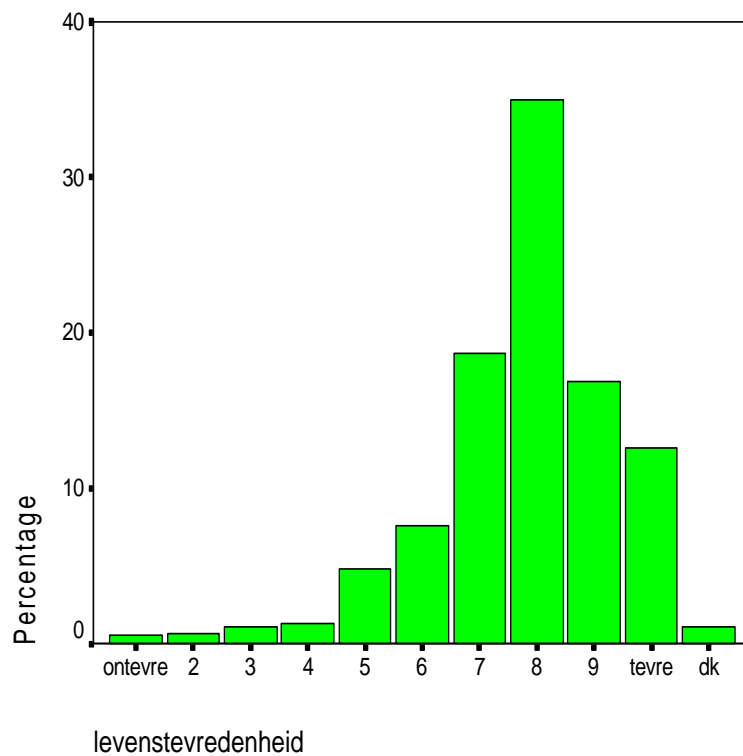
Ruut Veenhoven is bijzonder hoogleraar sociale condities voor menselijk geluk aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Meer weten over geluk

- World Database of Happiness: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl>
- Journal of Happiness Studies: www.springerlink.com

¹ Bewerking van een lezing op symposium ‘Steeds rijker maar toch niet gelukkiger?’ De Burcht Amsterdam, 11 december 2006

Figuur 1
Geluk in Nederland in 2000

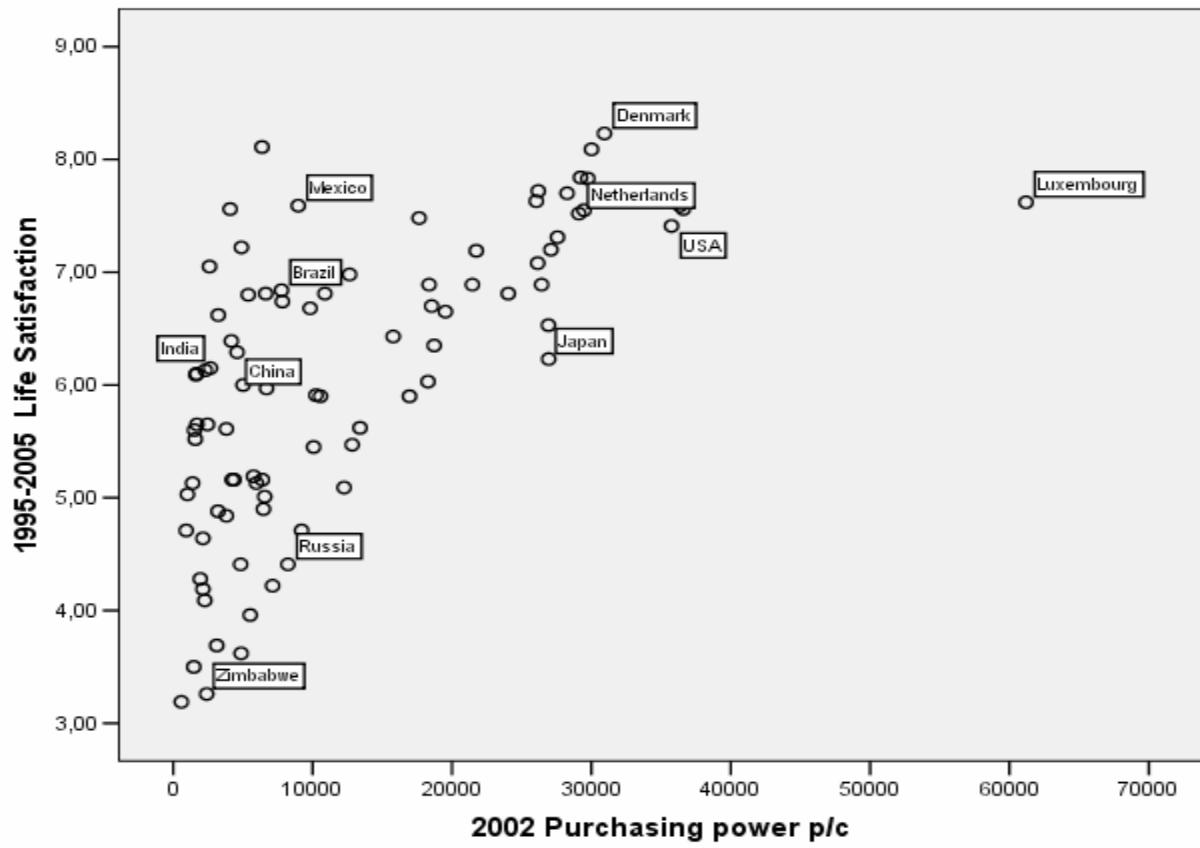
Bron: World Values Survey 4

Figuur 2
Gemiddeld geluk in landen in 2000

• Denemarken	8,2
• Nederland	7,6
• Duitsland (west)	7,2
• Frankrijk	6,8
• Polen	6,4
• Japan	6,2
• Rusland	4,8
• Zimbabwe	3,3

Bron: World Database of Happiness

Figuur 3
Welvaart en geluk in landen rond 2000

Bron: World Database of Happiness, States of Nations_2006, variabelen LSBW_00s en RGDP_02